

19—00

WWW—OPERADIVERSA—CZ

DOUBLE CONCERTO

LISTOPAD—28—2023

DŮM UMĚNÍ MĚSTA BRNA

PROGRAM

Milan Paľa: *Ossth.* Koncert pro housle a smyčce (2019) 17' PREMIÉRA
I. Agitato — II. Adagio — III. Quasi cadenza — IV. Agitato

Caroline Shaw: *Entr'acte* pro smyčce (2011/2014) 13' ČESKÁ PREMIÉRA

Valentin Bibik: *Koncert pro violu a komorní orchestr č. 1* (1984) 31'
I. Sostenuto — II. Allegro ma non troppo

Koncert se koná bez pauzy.

OBSAZENÍ

Milan Paľa housle, viola
Marián Lejava dirigent

Ensemble Opera Diversa
Jan Bělohávek vedoucí
orchestru

I. housle

Barbara Tolarová
Kristýna Jungová
Tereza Saxová
Antonina Tyshko

II. housle

Jan Bělohávek
Martin Janál
Zuzana Křivá
Marián Hrdlička

violy

David Křivský
Michal Uhříček
Eliška Bařáková

violoncella

Iva Wiesnerová
Katarína Madariová

kontrabas

Aneřka Moravčíková
Miloslav Raisigl

klavír

Katarína Pařová

perkuse

Jan Nepodal
Petr Hladík

Produkce

Jiří Čevela
Petr Mečkovský
Dominika Nováková
Lubor Pokluda
Lenka Zlámalová

Text

Jiří Čevela

Grafika

Jakub Rejlek

Fotografie

Marek Olbrzymek
Lukáš Úředníček

O PROGRAMU

Poslední orchestrální koncert **Ensemble Opera Diversa** v letošním roce klade důraz na speciální vztah souboru se slovenským, v Brně žijícím houslovým virtuosem **Milanem Paľou**. Propojení Diversy s houslistou je tentokrát zdůrazněno nejen v rovině interpretační, ale také autorské — úvodní skladbou koncertu je totiž světová premiéra houslového koncertu *Ossth* přímo z pera Milana Paľy, čímž večer nabývá na ještě větší jedinečnosti. Interpretova dlouhodobá snaha prezentovat dílo ukrajinsko-izraelského skladatele Valentina Bibika se do programu propisuje uvedením *Koncertu pro violu č. 1*. Projekt **Double Concerto** je proto nutné vnímat nejen jako koncertantní závěr roku, kdy si soubor připomíná dvacet let od svého oficiálního založení, ale také jako náklonnost k Paľovu interpretačnímu úsilí. Jako jisté instrumentální intermezzo dnes zazní česká premiéra *Entr'acte* americké skladatelky Caroline Shaw. Celý večer povede slovenský dirigent **Marián Lejava**, který se souborem navazuje spolupráci po roční odmlce.

Ze spolupráce souboru s **Milanem Paľou** vzešly téměř dvě desítky společných koncertních projektů a zvukových nahrávek. Tato součinnost započala v roce 2015 uvedením skladby *Concerto funebre* pro housle a smyčce německého skladatele Karla Amadea Hartmanna. Od tohoto momentu se synergicky pravidelně realizuje minimálně jeden brněnský koncert ročně, na nichž ve společné interpretaci zazněly mj. světové nebo české premiéry skladeb Adriána Demoče, Františka Gregora Emmerta, Heinze Karla Grubera, Jevgenije Iršaie, Mariána Lejavy, Pascala Manolia, Alexandra Moyzese a Miloše Štědrone. Vně Brna Diversa a Paľa vystoupili na festivalech Forfest a Svatováclavský hudební festival. Společnými silami byly v produkci Pavlík Records pořízeny nahrávky skladeb jak dříve zmíněných autorů, tak Roberta Schumanna nebo Ludwiga van Beethovena. Tento výčet doplňuje dramaturgická linie večerů premiér pro sólové

housle (Adrián Demoč, Jana Kmiťová, Linda Catlin Smith), stejně jako loňský dušičkový recitál houslisty s jeho umeleckou i životní partnerkou, klavíristkou Katarínou Palovou.

Paľu jako skladatele — nebo možná spíše jako všestranného umělce — se na výzvu souboru pokusil charakterizovat dirigent dnešního večera:

S Milanom sa poznám už viac ako 20 rokov. Je typom renesančného umelca, ktorého videnie sveta a prežívanie svojej doby vkladá do svojich diel hneď niekoľkých umeleckých disciplín: zvuk, slovo i obraz.

V hudbe je huslistom s bezprecedentným umeleckým záberom a to nie len kvantitatívne, ale i kvalitatívne, pohybujúc sa už v sférach hudobnej metafyziky so schopnosťou vložiť osobnosť hraného autora do samotného bytia poslucháčov. To, že sa Milan vyjadruje aj tvorbou autonómnych hudobných diel, viem už dlhé roky. Niekoľko diel som aj uviedol pod jeho rôznymi pseudonymami. Osobne mu závidím jeho slobodu nezaťaženú kompozičnými školami a tristnou cestou štýlových „cvičení“: jeho gargantuovská interpretačná skúsenosť robí každého autora, ktorého kedy hral, jeho učiteľom skladby. A napokon veľký František Gregor Emmert, u ktorého reálne súkromne študoval!

Keď mi Milan povedal, že ideme hrať jeho ďalší husľový koncert, tento raz už pod svojim menom, úprimne som zvolal: Konečne! Najvyšší čas, kedy sa diela tohto vynikajúceho skladateľa s jeho menom objavia na koncertných pódiami!

Marián Lejava

Kromě Emmertova a Lejavova řemeslného rádcovství houslista své kompoziční záměry konzultuje také s dlouholetým přítelem Adriánem Demočem. Ačkoliv tedy v Paľově životopise nenalezneme položku dokládající formální kompoziční vzdělání, jeho bohaté interpretační zkušenosti, včetně blízké spolupráce se skladateli písníci na míru jeho hudebnímu umu, lze považovat za okolnosti, jež se bezesporu promítly do jeho skladatelského jazyka. Výše zmíněný

výčet spoločne premiérovaných skladeb tedy dnes dopĺňuje uvedení Paľova barvitého houslového koncertu *Ossth* z roku 2019.

Asi sa zdá, že rok 2019 nie je zasadený do až tak dávnej minulosti, no keď sa ohliadnem, z hľadiska môjho hudobného myslenia je to už dávny čas. Myslím, že zápisky k tomuto koncertu pochádzajú z ešte dávnejšej doby, a preto musím znovu poznamenať, že jazyk tohto autora je už iný.

Ossth je vášnivý výtrysk rôznych druhov ostínát. Tok a hlavný pilier diela sú kvapky myšlienok postupne sa formujúce do príbehu ostínát. Pri rozprestrení veľkého množstva dominových kociek v rôznych tvaroch a zákrutách sa krása obrazu ukáže až pri jeho popadaní. Objaví sa roztrieštenosť farieb.

Milan Paľa

„Entr’acte“ je francouzský výraz pro mezihru, který lze doslova přeložit jako „mezi akty“. Mezi dnešními pomyslnými akty proto zazní česká premiéra orchestrální verze *Entr’acte* americké skladatelky *Caroline Shaw* (*1982). Držitelka hudební Pulitzerovy ceny

(2013) za osmihlasou vokální *Partitu* a několika Grammy Awards je rodačkou ze Severní Karolíny, umělecky se však angažuje především na severovýchodním pobřeží USA. Zpočátku bylo její ambicí stát se ansámblovou hudebnicí — studovala hru na housle, kterou úspěšně absolvovala na Rice University a Yale University. Kompoziční vzdělání získala „až“ během doktorského studia na Princeton University, hudbu však skládala již během puberty, kdy byli jejími inspiračními zdroji Mozart a Brahms. Byla rezidenční skladatelkou ve washingtonském centru Dumbarton Oaks a také vancouverském Music on Main, těší se ale kontinuálnímu a mnohačetnému zájmu hudebních institucí a interpretů napříč žánry. Kromě hry na housle a komponování je také talentovanou zpěvačkou, mj. členkou vokálního uskupení Roomful of Teeth, pro které složila výše zmíněnou oceněnou *Partitu*. Dle vlastních slov se *pohybuje mezi žánry a médii a snaží se představit svět zvuku, který předtím nebyl slyšen, ale vždy existoval*. V tomto smyslu vyznívá i *Entr'acte*, které původně vzniklo jako smyčcový kvartet v roce 2011. Instrumentaci provedla z iniciativy komorního orchestru A Far Cry, který dílo premiéroval. Bezmála čtvrthodinové dílo umně balancuje mezi názvuky barokní hudby, minimalistickými kompozičními principy a bohatými zvukovými možnostmi smyčcových nástrojů, které sebou vzájemně prostupují a organicky se doplňují.

Entr'acte vzniklo v roce 2011 poté, co jsem slyšela Brentano Quartet hrát Haydnův Smyčcový kvartet F dur, op. 77 č. 2 s jejich volným a oduševnělým přechodem do tria D dur v menuetu. Skladba je strukturována jako menuet a trio: navazuje na tuto klasickou formu, ale posouvá ji o něco dál. Líbí se mi, jak může některá hudba posluchače náhle přenést na druhou stranu Alenčina zrcadla, v jakémisi absurdním, jemném, barvitém přechodu.

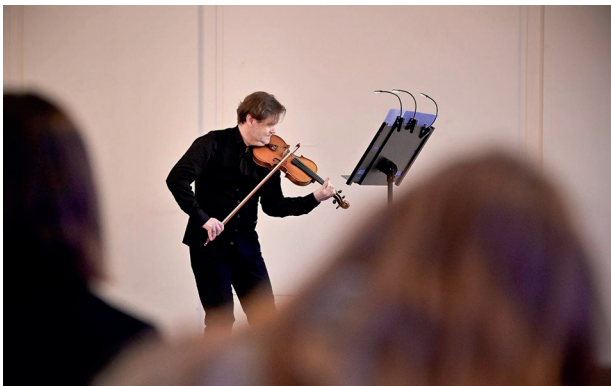
Caroline Shaw

Závěr, respektive druhá polovina dnešního programu patří *Koncertu pro violu a komorní orchestr č. 1* z roku 1984 skladatele **Valentina**

Saviče Bibika (1940—2003). Rodák z Charkova absolvoval skladbu na místní Kotljarevského národní umělecké univerzitě u Dmytra Lvovyče Klebanova. Na stejné vysoké škole následně téměř třicet let působil pedagogicky, poté byl profesorem a vedoucím hudební katedry na petrohradské Univerzitě humanitních a sociálních věd a profesorem na Petrohradské akademii umění. V roce 1998 přesídlil do izraelského Tel Avivu, kde byl až do své smrti profesorem kompozice na zdejší akademii umění. Presentace Bibikova díla je dlouhodobým a systematickým úsilím dnešního sólisty. Za zmínku stojí především dvě nahrávky jeho komorní hudby pro Pavlík Records ve spolupráci s jeho ženou Katarínou (mj. nahrávka s violovými sonátami byla loni oceněna na Radio_Head Awards), uvedení *Houslového koncertu č. 3* s dirigentem Marcelem Lehningerem v Košicích letos v únoru a také loňská česká premiéra dnes uvedeného *Koncertu pro violu* na Hudebním fóru Hradec Králové s Mariánem Lejavou a PKF — Prague Philharmonia. Dvouvětý půlhodinový opus je plný náladových a dynamických změn, celkově vyznívá elegicky a smířlivě. Hudba tohoto ukrajinského autora má podle manželů Palových *moc preniesť poslucháča mimo priestor a čas, ponúka možnosť nazrieť do tmavých hlbín i okúsit nadpozemské*. Kromě všech zmíněných koncertních okolností proto můžeme toto éterické zakončení letošního diversního orchestrálního provozu vnímat jako symbolické zastavení před závěrem kalendářního roku, stejně jako přemostění k budoucím uměleckým aktivitám.

INTERPRETI

Milan Paľa (* 1982) je původem slovenský houslista žijící v Brně a jedna z nejvýraznějších postav dnešní hudební scény. Je typem erudovaného a přemýšlivého interpreta, který jde vlastní cestou. Všem skladatelům přisuzuje stejné právo na to, aby jejich hudba zněla, přistupuje k nim s pokorou a odhodláním prokázat účinnost tvůrčích výpovědí. Zásadní vliv na formování Paľova hudebního projevu měla spolupráce se skladateli, která vyústila ve vznik množství skladeb „šitých“ mu na míru. Jeden z největších impulsů mu dodal umělecký kontakt s významným francouzským varhaníkem a skladatelem Jeanem Guillou. Dnes je Milan Paľa vyhledávaným interpretem nových děl, který má za sebou velké množství premiér skladatelů světových (mj. Guillou, Dusapin, Tüür, Kõrvits, Sirodeau), českých a slovenských (Emmert, Iršai, Lejava, Demoč, Kmitová ad.). Jeho doménou zůstává hudba 20. a 21. století, kterou prezentuje na prestižních pódiiích (ISCM World New Music Days, Muzički Biennale Zagreb, Pražské jaro, Hudební fórum Hradec Králové či Melos-Étos) ve spolupráci s dirigenty jako Dennis

Russell Davies, Alexander Liebreich, Case Scaglione, Pierre-André Valade, Jakub Hruša, Juraj Valčuha nebo Marián Lejava. Nebývale rozsáhlá, kvantitativně a obsahově unikátní je Paľova diskografie vydávaná u Pavlík Records. V době koronavirové pandemie a s ní související vycucené omezené koncertní činnosti (2020/2021) Paľa vydal osm alb s hudbou Pascala Dusapina, Samuila Feinberga, Valentina Bibika, Alfreda Schnittkeho, Leoše Janáčka, Adriána Demoče a Jany Kmiťové, z nichž většinu natočil s Katarínou Paľovou. Významné postavení v Paľově diskografii zaujímá projekt *Cantūs Moraviae*, zacílený na tvorbu pro sólové housle nebo violu moravských skladatelů, a album *Milanolò* se skladbami napsanými pro stejnojmenné pětistrunné housle z Ateliéru Bursfík, obohacené o spodní violový registr.

Marián Lejava (* 1976) je slovenský dirigent, skladatel a pedagog. Na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě studoval dirigování u Ondreje Lenárda a skladbu u Vladimíra Bokese. Zúčastnil se mnoha mistrovských kurzů dirigentských (Z. Nagy, G. Herbig, P. Eötvös, I. Fischer) i skladatelských (T. Murail, E. Urbanner, K. Huber, Ch. Wolff). Jako dirigent Lejava v posledních patnácti letech premiéroval více než sto komorních, orchestrálních a scénických skladeb domácích i zahraničních skladatelů, mnohé z nich za jejich úzké, osobní spolupráce (E. Sharp, D. Dramm, I. Matsushita, V. Cordero, početní slovenští autoři a mnozí další). Je hostujícím dirigentem ve Slovenském národním divadle, Slovenské filharmonii, Státní filharmonii Košice a Státní opeře Košice a šéfdirigentem ansámblu Prague Modern. V letech 2005—2007 šéfoval ansámblu Melos-Étos a v letech 1999—2009 vedl soubor Veni Academy. Jako dirigent projel Evropu, Japonsko a Čínu jak s koncertními, tak operními kusy. Lejava se doposud podílel na natáčení více než dvaceti CD převážně současné hudby včetně světových premiér pro Naxos a slovenská vydavatelství. Na albu *Chant d'Amour* (2006) vyšla jeho vlastní komorní hudba. Bohatá je také Lejavova pedagogická

činnost — na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě pôsobí jako učitel dirigování a kompozice, vyučoval také na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, na pražské Akademii múzických umění a Akademii v portugalském Aveiru.

Ensemble Opera Diversa je umělecký soubor, který se soustředí na objevené hudební a divadelní programy. Během více než dvacetiletého působení se ze souboru vyvinula hudební společnost, jež ve vlastní produkci organizuje kolem dvou desítek vystoupení ročně, a to především v domovském Brně. Jedinečnost souboru je z části způsobena jeho trojjedností — autorské hudební divadlo, orchestrální nebo komorní koncerty se zajímavou dramaturgií a koncerty komorního sboru Ensemble Versus. Během podzimu 2022 navíc v rámci souboru vzniklo smyčcové kvarteto Diversa Quartet věnující se především tuzemské i zahraniční soudobé kvartetní tvorbě. K tomu těleso se svou kmenovou dirigentkou Gabrielou Tardonovou iniciuje nebo se podílí na tvorbě CD nosičů

či rozhlasových nahrávek. Svou dramaturgií, podněcováním nových skladeb i interpretačním nasazením soubor usiluje o dialog s otevřeným posluchačem.

ONDŘEJ KYAS

ENSEMBLE
OPERA
DIVERSA

DRUHÉ MĚSTO

opera o dvou dějstvích
na motivy stejnojmenného románu Michala Ajvaze

SVĚTOVÁ PREMIÉRA
16. prosince 2023 v 19.00
CO.LABS, Kounicova 20, Brno

www.operadiversa.cz

B | R | N | O |

MINISTERSTVO
KULTURY

Státní fond kultury ČR

co.labs

Představení se uskutečňuje za finanční podpory Statutárního města Brna, Ministerstva kultury ČR a Státního fondu kultury ČR. Hlavním partnerem projektu je kulturní centrum CO.LABS.

NA CO SE MŮŽETE TĚŠIT BĚHEM DIVERSNÍHO JARA 2024?

Operní sekce kromě několika repríz nastudovaného repertoáru — včetně kombinace *Manželských minioper* s repertoárem Divadla Kjógen a Divadla Líšeň v Klubu Leitnerova — připravuje světovou premiéru miniopery *Návrat*, kterou na vlastní libreto zkomponoval **Miloš Štědroň**. Opera se zabývá životem a dílem kněze a sběratele lidových písní Františka Sušila, od jehož narození si příští rok připomeneme 220 let. Červnový večer v režii **Tomáše Studeného** doplní další Štědroňova „biografická“ opera — mendelovské *Magnum Mysterium*, které Diversa loni premiérovala při příležitosti 200 let od narození této výjimečné osobnosti.

Koncertní provoz v následující půlsezóně zahájí ucelený projekt s názvem *Mýty a báje*, kde společně s díly **Jana Nováka**, **Tõnu Kõrvitse** a **Masona Batese** zazní světová premiéra třívěté „tolkienovské“ skladby *Ainulindalë* od **Adama Závodského**. Mýtický večer v Domě pánů z Kunštátu doplněný o sugestivní videoprojekci **Tomáše Hruží** bude dirigovat **Patrik Červák**, sólově se v Novákově *Concentu Eurydicæ* představí kytarista **Vít Dvořáček**. Druhý orchestrální koncert s harfenistkou **Dominikou Kvardovou** nese název *Tvář vody*, který pod širým nebem a pod pomyslnou taktovkou kmenové dirigentky souboru **Gabriely Tardonové** uvede tři české premiéry (**Thomas Adès**, **Tõru Takemitsu**, **Kalevi Aho**), stejně jako světovou premiéru **Martina Konvičky**.

Komorní řada nabídne poslední koncert z linie celovečerních skladeb pro sólové housle, kde **Milan Paľa** provede svou symfonii pro sólové housle *Objects-Amfisbain*. Další večer z řady *Hudebních inventur* se přesouvá do komorního prostředí a v podání **Anety Bendové Podracké**, **Kataríny Pařové** a **OK Percussion Duo** nabídne „pražský program“ mj. se světovou premiérou *Shifting Sands* **Miloše Orsona Štědroňe** a výjimečnými *Parénéze* **Svatopluka Havelky**. **Diversa Quartet**

připravuje koncert s (proti)válečnou dramaturgií — společně s houslistou **Martinem Pavlíkem** a **Patrikem Červákem** jako klavíristou zazní díla **Clauda Debussyho**, **Francise Poulenca**, **Leo Ornsteina**, **Emila Františka Buriana**, **Miloslava Ištvana** a **Ralpha Vaughana Williamse**.

Brněnský provoz komorního sboru **Ensemble Versus** přinese *Zpívané postní rozjímání* (**Lajos Bárdos**, **Knut Nystedt**, **Ondřej Kyas**, **Alain De Ley**, **Edmund Rubbra**), spolupráci s brněnskou Akademií staré hudby a dirigentem **Eduardem Tomašítkem** a především *Letniční koncert* se světovými premiérami (**Markéta Brothánková**, **Robert Hejnar**, **Tereza Opálková**) i ověřenými díly (**James MacMillan**, **Petr Eben** a další).

Všechny změny vyhrazeny.

Termíny a místa konání zveřejníme během měsíce ledna na našich webových stránkách a sociálních sítích.

www.operadiversa.cz

www.facebook.com/operadiversa

www.instagram.com/operadiversa

B | R | N | O |

Podpořte nás, číslo účtu 205149060/0300. Děkujeme!
www.operadiversa.cz